

פתרון בגרות בספרות

שאלון 8281

הדס בן-ארזה, מיכל פייגליס

הצעת פתרון – בחינת הבגרות בספרות.

שימו לב!

התשובות כאן כתובות בנקודות בלבד. תשובות מלאות יכללו פסקאות פתיחה וסיכום, דוגמאות מהיצירות ועוד - כפי שנלמד בקורסים.

כידוע, בספרות (ובחיים) הדרך היא החשובה, לכן יתקבלו גם תשובות נוספות מעבר למה שכתוב כאן. הכול תלוי בנימוקים הספרותיים שתיתנו לטענות שהועלו.

השאלות מנוסחות בלשון נקבה אך מכוונות לנבחנים ונבחנות כאחד.

פרק ראשון- סיפור קצר.

בפרק זה יש לענות על שתיים מהשאלות 1-3. אין לענות על אותו סיפור בשתי תשובות שונות. ניתן לענות על "חלום בדמי כבוד" גם לפי שאלות 1-2.

1. בסיפורים קצרים רבים יש ביקורת על הערכים של החברה המתוארת בהם או על ההתנהגות של הדמות המרכזית. כלפי מי או כלפי מה מופנית הביקורת באחד מן הסיפורים הקצרים שלמדת? הסבירי והדגימי כיצד הביקורת באה לידי ביטוי בסיפור.

מענה לפי הסיפור הקצר "העיוורת" מאת יעקב שטיינברג:

שלוש ביקורות או פרשנויות ואפשרויות קריאה מרכזיות לסיפור זה:

בסיפור קיימת ביקורת נוקבת כלפי החברה היהודית בנכר ויחסה לנשים. אמה של חנה ורבי ישראל מייצגים את החברה הקרה והמנוכרת, המעבירה נשים כחפץ מבית אביהן לבית בעלן.

בנוסף, קיימת ביקורת אף כלפי החברה בכלל ועל יחסה כלפי האחר, בעל הנכות.

יתכן כי הפרשנות המעניינת ביותר תהיה קריאת הסיפור כמציב מראה בפני האדם באשר הוא אדם המכחיש את ידיעת המוות ופועל "בעיוורון", מתכחש למותו הקרב ולהיותו ארעי, בר חלוף, בן תמותה.

בסיפור קיימת אנלוגיה ניגודית בין דמותה של חנה העיוורת לבין דמותו של בעלה, רבי ישראל. חנה מתוארת כאישה אקטיבית, הנאבקת להעניק פשר ומשמעות לחייה. היא מבצעת את מלאכות הבית, מנקה, מבשלת ולבסוף, מגיעה למענה על השאלות שהטרידו את מנוחתה. במה עוסק בעלה והיכן היא נמצאת. חנה יוצקת משמעות ופשר לחייה. לעומתה, רבי ישראל מתפקד כ"מת-חי מהלך". **העולם הרגשי שלו חסום עד כי אינו בנמצא. הוא אינו מתקשר עם אשתו. הוא קר לבב. הוא נוהם לעברה.** חנה, לעומתו מדברת ואף שרה לילדיו כבדי הפה, הסובלים מהזנחתו. חנה מניחה על ילדיו ידיים, נוגעת בהם, היא חמה, אוהבת, אמפתית. שיא אושרה בא לידי ביטוי כשנולדת בתה. המילדת סבורה כי היא רואה, משום שחנה הזיזה את בתה מקערת המרק. חנה באמת חיה. מבחינה נפשית,

היא רואה, למרות עיוורונה הפיזי. בעוד בעלה עיוור לצרכיה, לצרכי בניו ולסביבתו. כשהוא אינו מתקשר עם חנה ומסביר לה מה קרה לבתם, לוקח את גופת בתו התינוקת בחסות החשיכה והירדמותה של חנה, הוא חובר לאמה של חנה אשר הונתה אותה בדבר שקר. אמה של חנה סיפרה לה כי היא עומדת להינשא לבחור כבן שלושים, אלמן אשר ילדיו שקטים ונוחים כשני יונים ועסק הטבק הוא מסחרו. השניים, רבי ישראל ואמה של חנה, מסמלים את החברה היהודית בפרט ואת החברה האנושית בכלל ואת יחסה כלפי האחר, השונה. כמו כן, חנה עשויה לסמל את האדם העיוור, באשר הוא. האדם העיוור לעובדת מותו הקרב, זה אשר מנסה להדחיק את המוות הרובץ לפתחו. אשר רגעי האושר שלו חולפים כהרף עין. הרי אושרה של חנה היה קצר כל כך, עם הולדת בתה ונגדע באופן טרגדי עם מותה האכזרי של זו. הסיפור מפנה חיצונית ביקורת נוקבת כלפי החברה השולטת בחנה.

אך חנה גם שולטת בגורלה, היא מצליחה להגיע לפתרון השאלות המטרידות אותה: מהי זהות בעלה והיכן מקום מגוריה. היא מעניקה פשר ומשמעות לחייה בסוף סיפור הפואנטה ומפצחת את החידה. היא מבינה כי היא גרה בבית עלמין וכי בעלה קברן. היא מפצחת את התשובות לשאלות הללו באמצעות הקשבה לסביבתה, מוטיב הדפיקות והרעש ממחיש את ערנותה והאקטיביות שבה. את חוסר ההבנה שלה היא פותרת אם כן. אך התקשורת הלקויה שלה עם בעלה ועם אמה, נציגי החברה, אינה נפתרת.

2. הדמויות ביצירות ספרות יכולות לעורר בקוראים תגובות כמו הזדהות, חמלה, סלחנות, דחייה, זלזול. תארי את יחסך לדמות מרכזית בסיפור קצר שלמדת, והסבירי מה גרם ליחס זה (למשל ההתנהגות של הדמות, המראה החיצוני שלה, היחסים שלה עם דמויות אחרות).

מענה לפי הסיפור הקצר "המפתח" מאת יצחק בשביס זינגר.

האנלוגיה הניגודית הבולטת בסיפור היא בין תיאור המרחב הסובב את בסי לפני חשבון הנפש שהיא עוברת ואחריו לכן כדאי לענות על השאלה ולהתייחס לשלושת חלקי הסיפור הבאים:

לפני חשבון הנפש:

באקספוזיציה המראה החיצוני של בסי מוזנח. יתכן כי היא גורמת לדחיה. ואף לזלזול. שערות מבצבצות מזקנה. היא מתוארת כמעט בטירופה. אינה בוטחת באיש. מאשימה את שכניה בהאשמות חמורות. שיערה צבוע בשלל צבעים, היא לא נעזרת בהליכון, משקפי הראייה לא מתאימים לה, היא כמעט עיוורת בלילה. היא מזניחה את נפשה, את ביתה השרוי באנדרלמוסיה. אינה פותחת מכתבים, חוששת וחדרה מאנשים, פרנואידית. הכאוס שורר בחייה. גם את רחובות ניו יורק היא רואה כמעין ג'ונגל אורבני מאיים. כלבים נובחים, חתולים מייללים, החום לוחט בפניה, צואת כלבים ממלאת את הרחוב, פירות באושים מחניקים אותה. נראה לה כאילו אנשים נאבקים לכבות שריפה שפשתה בגופם. היא נמנעת מקשר בין אישי. היא בודדה. היא בטוחה כי עיני האנשים זוהרות בסיפוק זדוני למראה דם על מדרכה. האובך שולט בנפשה של בסי ובמרחב החיצוני לה.

ואולי אפשר להזדהות עם בסי. ניתן להבין כי היא בודדה. מדובר באישה מבוגרת, ערירית שמאזמות בעלה אינה יוצאת מביתה. סיפור חייה עצוב. היא החמיצה את חייה אך עדיין אינה מבינה זאת.

במהלך חשבון הנפש:

התיאור של המרחב משתנה. בסי נאלצת לצאת מאזור הנוחות שלה, היא מתיישבת על מדרגות הכנסיה. השקט, החושך, השינוי של המרחב, כל אלו מאפשרים לה לשנות את נקודת מבטה ולהסתכל לעבר השמים. היא פותחת במהלך אינטרוספקטיבי ונזכרת במסורת שלה, בשפת הידיש, בפתיחה של התפילה "שמע ישראל", מבינה כי החמיצה את החיה, הזניחה עצמה ואת קברו של סם, בעלה המנוח, כמו את זהותה היהודית. ניתן להזדהות עם בסי. היא רוצה אפילו להינשא בשנית. איזו אמירה מכמירת לב. היא מבינה כי היא רוצה לחיות. היא מבינה כי הייתה אחוזת טירוף. כי היא האחראית לבדידותה מהעולם. להסתגרותה. להזנחה שחיה בה.

לאחר חשבון הנפש:

המרחב החיצוני לבסי מתבהר. רוחות רעננות נושבות מההדסון. האור ברמזורים מתחלף מאדום לירוק. בסי מריחה ריחות קפה ועשב טרי. היא נזכרת באפשרות לחייך. אנשים נראים לה פחות מאיימים ואף טהורים, כאילו גם על עוברי האורח עבר ליל של חשבון הנפש. אנשים מברכים אותה בברכת בוקר טוב.

גם המפתח נמצא בשני המקומות ביצירה. תחילה הוא נשבר כי היא סותמת את חור המנעול במרק, סוגרת את הוילונות כדי שקרן אור לא תיכנס לביתה ואילו לאחר השינוי שהיא עוברת, היא מבינה כי אנשים לא יניחו לה למות ברחוב והשרת האירי מוציא מפתח נוסף עבורה.

3. חלום בדמי כבוד/ גרמאו מנגיסטו.

לפניך דברים שאמאוייש מנשה אומרת לכוהן בטיבבו. קראי אותם ועני על השאלה שאחריהם.

"אולי ביום מן הימים נשבה רוח רעה בעיר הקודש והעיפה כל כתרי הכבוד מראשי הכוהנים והמלכים והשליכה אותם מחוץ לגבולות המדינה, ומאותו זמן הדורות גדלים בלי כוהנים, בלי מלכים ובלי כבוד".

הסבירי כיצד דברים אלה מבטאים את התנפצות החלום של העולים החדשים מאתיופיה בנוגע לארץ ישראל. בתשובתך הביאי מן הסיפור שלוש דוגמאות להתנפצות חלומם.

העולים מאתיופיה במבצע משה 1985 וכן גם בעליות הנוספות, שילמו בכבודם עבור הגשמת חלומם הציוני – לעלות לארץ ישראל. המשמעות הזו גלומה בשם הסיפור. למעשה, כשבני העדה האתיופית עולים לארץ ישראל ופוגשים בתרבות הישראלית, כבודם נרמס ומועברת ביקורת חריפה כלפי מדיניות הקליטה הכושלת להבין ולקבל את בני הקהילה ולקלוט אותם בכבוד.

המספרת מתארת כי חלמו במשך אלפיים שנות גלות שבשנה הבאה יהיו בירושלים הקדומה. הם תיארו את ארץ ישראל כבעלת קדושה יתרה. יונים אשר ממטירות גלעיני פרי שצומחים ומאכילים את לומדי התורה בפירות, דם אדם שאינו נשפך בירושלים, אדמה קדושה, הם אף חששו שאם יביטו בישראל בעיניים חשופות הם עלולים להנמס. משאלותיהם התגלו כחלום רחוק. הרי שדם רב נשפך לאורך השנים על ירושלים, העיר אינה ממיסה את המביטים בה וחשוב מכל, ישראל אינה מכבדת את העולים אליה ואינה קולטת אותם בצורה מיטבית.

לאורך הסיפור מתגלה כי הכבוד שהוענק לבכיר הקהילה, הכהן בטיבבו, אובד עם ההגעה לארץ ישראל. פחיתות הכבוד מומחשת למשל באמצעות **מוטיב הכיסאות:**

באתיופיה הכהן איוב בטיבבו זכה ל"מושב רם" אשר מסמל את הכבוד הרב אשר היה זכאי לו בחברה. בני העדה האתיופית נשארו לעמוד עד שנעלם מהאופק. הוא אף זכה לפייס בין יריבים ומעמדו הרוחני הלך לפניו.

במטוס, הכהן איוב בטיבבו והמספרת א מאוויש מנשה יושבים במושבים הראשונים, דבר המעיד על היחס המכובד לו זכו.

כשבני העדה יורדים מהמטוס, הכהן והמספרת יורדים ראשונים. זהו ביטוי נוסף לכבו שאליו הם זוכים בקרב בני הקהילה האתיופית. אך זוהי הפעם האחרונה בה הם זוכים למעמד מכובד. שכן הכבוד נרמס כשהם דורכים על אדמת ארץ הקודש.

בנמל התעופה עם ההגעה לארץ, אין מושב רם עבורו בטיבבו, 71 הכיסאות זהים בגודלם. כשהמספרת מבקשת מהצעירים לערום כיסאות כדי ליצור מושב רם עבורו, הוא מדרדר ונופל. זהו סמל להדרדרות במעמדו.

נציגת הקליטה הולכת ראשונה ומובילה את העולים כגוף אחד, אינה ערה ואינה מתחשבת במוסכמות הקהילה, לפיהן יש לכבד את המבוגרים ולתת להם להוביל.

ברכבת – נציגת סוכנות הקליטה מצווה על הכהן לשבת בקצה הקרון, שם יש ארבעה מושבים פנויים. הוא עונה שאין שם כיסא עבורו. היא לועגת לו ומזלזלת בו (אומרת לו שישב 20 דקות בכל אחד מארבעת המושבים כי הנסיעה תימשך 80 דקות). המספרת והכהן יוצאים לסיבוב בין הקרונות – אך אינם מוצאים כיסא רם. בשובם, הם יושבים זה לצד זה על כיסא פשוט, ויתר אנשי הקהילה יושבים על הרצפה, כדי שהכיסא הפשוט יהפוך לכיסא רם. כך בני הקהילה מכבדים אותו, בניגוד בולט ללעג שהצעירה מדריכת הקליטה הפגינה כלפיו.

יוצרי הכיסאות הזחים מסמלים את הממסד הקולט את העולים. הכיסאות נוצרו "ביד יצור מוזר, חקייני ובלתי יצירתי, שאין לו שמץ של מושג בגיבוני האדם ומנהגיו". זהו סמל לממסד האטום למנהגי העדה. המספרת מדברת עם הכהן ברכבת ואומרת לו כי החיים בישראל שכחו מהו כבוד ומהם ביטויי כבוד כלפי האחר והמבוגר.

בסוף הסיפור בבניין הקליטה, דווקא המבוגרים שוכנים בקומה התחתונה, בעוד הצעירים מורמים אל על כביטוי של כבוד. באתיופיה, המבוגרים הם אלו ששוכנו בקומות העליונות בעוד הצעירים נשאו אותם על כתפיהם למטה כביטוי של כבוד.

גם נציגת הקליטה מדגישה את שברו של החלום של העולים מאתיופיה.

נציגת הקליטה לובשת חולצת בטן ומכנסי ג'ינס, משקפי שמש כהים מכסים את פניה והמספרת משתאה לנוכח לבושה החשוף. הכהן מתרץ את לבושה בתמימותו הרבה ואומר כי היא כמו מחזירה עטרה ליושנה ושבה לימי גן העדן, מתלבשת כמו חווה. בניגוד אליה, בני העדה לבושים בגלימות ארוכות המכסות את גופם. בעזרת הומור רב המספרת מתארת כיצד מבטי הזקנים סרים מהנערה, הנשים מנסות לכסות אותה ולשמור על צניעותה בעוד הצעירים מהופנטים למראה החשוף והמפתה.

שפתה של נציגת הקליטה מאופיינת במשלב לשוני נמוך. היא מדברת בסלנג "תהרגו אותי, אני לא מבינה מה רוצים ממני", היא אינה מבינה את העולים, את מנהגיהם ואת עולמם. בניגוד לזאת, שפתה של המספרת עשירה, כמעט עגנונית, מקראית, מאופיינת במשלב גבוה.

נציגת הקליטה צעירה כבת עשרים, נראית בלי נסיון חיים רב. לעומתה, המספרת חוזרת על כך שהיא בת שמונים והיא אם לשנים עשר ילדים, מאה נכדים ומאתיים נינים. היא עברה דבר או שניים וזכאית לכבוד. היא אף מכנה את נציגת הקליטה בשם "המשוגעת" משום שהפערים שבינה לבין העולים רבים מספור.

נציגת הקליטה מזלזלת בעולים, ראו האפיזודה ברכבת עם מוטיב הכסא.

יש לציין גם את האפיזודה המשמעותית עם הפוליטיקאים, העיתונאים והאנשים בעלי הכח והשררה אשר מגיעים לברך את פני העולים וכל מה שמעניין אותם זה להצטלם למען יחסי ציבור ומיד לברוח בחזרה לירושלים, להיכנס למכוניות הממוגנות והממוזגות שלהם ולשכוח מהעולים. למעשה, המדינה והתרבות הישראלית אינה מצליחה לקלוט את העולים כהלכה. היא מישבת אותם בפריפריה, אינה דואגת לרווחתם ואינה מנסה להבינם.

כמו-כן, כדאי לציין כי לאורך הסיפור מציגה המספרת אמאוייש מנשה את עצמה כנחותה מן הכוהן בטיבבו בעלה. היא מציינת שהוא מלמד אותה תוכחה והיא משפילה מבט תמיד.

יחד עם זאת, ראייתה של אמאוייש מפוכחת, בעוד שהכהן תמיד מתעקש לראות את הצד הרוחני של הדברים ולתת פרשנות מקלה גם לחוויות קשות. אפילו כשמגיעים בני הזוג למרכז הקליטה ובו משכנים אותם למטה ואת הצעירים למעלה, באופן שמעיד על הכבוד של המבוגרים לעומת הצעירים, וכשפונים אליהם באופן לא מכבד, מבקש הכוהן בטיבבו להתפלל שייסלח לאנשים שאינם יודעים לכבד אחרים.

הראייה המפוכחת של אמאוייש היא זו שבסופו של דבר נאלצת להתקבל גם על ידי הכוהן בטיבבו, כפי שעולה מסוף הסיפור.

העובדה שהיא קוראת לו "בטיבבו", ללא התואר "כוהן" שעליו התעקשה לאורך הסיפור כולו, מעידה על כך כי המבוגרים מכירים בכך שמשוהו מהותי ביותר השתנה בחייהם: נושא הכבוד הפך לפחות ערך, מעמדם כמכובדים ירד עם ההגעה לארץ, והם עצמם משתפים פעולה עם מצב זה.

פרק שני – דרמה

בפרק זה יש לענות על אחת מהשאלות 4-5.

4. הגיבורים בטרגדיה מתאפיינים ברגשות סוערים ובדחפים ויצרים עזים.

הסבירי והדגימי קביעה זו על פי הטרגדיה שלמדת.

במרכז המחזה "אנטיגונה", מאת סופוקלס, עומדים שני גיבורים טרגיים, אנטיגונה וקריאון.

שני הגיבורים מתאפיינים ברגשות סוערים ובדחפים ויצרים עזים. להלן אדגים טענה זו.

כבר בפתיחת המחזה, בדיאלוג שבין אנטיגונה לאחותה איסמנה, ניכרים הרגשות הסוערים המאפיינים את אנטיגונה. לאחר שהיא שומעת את צו המלך, שאוסר לקבור את גופת אחיהם, פוליניקס, מבקשת אנטיגונה לשכנע את איסמנה להצטרף אליה בהפרת הצו ובקבורת האח המת.

האנלוגיה הניגודית בין שתי האחיות מדגישה עוד יותר את אופיה הסוער של אנטיגונה. איסמנה מנסה לשכנע אותה בטיעונים רציונליים – היא מזכירה לה כי הן רק נשים ואין בכוחן להילחם מול הגברים, מזכירה לה כי הן היחידות שנותרו מכל משפחתן, ואומרת לה שלא יצליחו לעמוד מול קריאון.

אנטיגונה לא משתכנעת. היא מדברת ממקום אמוציונלי ומדגישה את מחויבותה הרבה לערך המשפחה ולדבר האלים. היא נכונה לשלם בחייה כדי לפעול על פי צו לבה. יתירה מכך, כשהיא מבינה שאיסמנה אינה תומכת בדעתה, היא כועסת עליה, ואומרת לה כי גם אם בעתיד תרצה לסייע לה, היא כבר לא תוכל.

הדחפים והיצרים העזים הם אלה שמביאים אותה אכן לקבור את אחיה, פוליניקס, פעמיים, וזאת על אף שהמלך קריאון הכריז כי מי שיעשה כן יומת. כשאנטיגונה נתפסת ומובאת מול קריאון, רגשותיה הסוערים ממשיכים להוביל אותה. למרות "נקודות המפלט" שנותן לה קריאון, היא מתייצבת למולו בגאון, אינה מכחישה את מעשיה, ואף מדברת בחוצפה למלך. עמידה גאה זו מביאה את קריאון לקבוע כי גם היא וגם אחותה ישלמו בחייהן על קבורת האח.

בהמשך, משנה קריאון את דעתו ובמקום להרוג את אנטיגונה במקום, הוא שולח אותה למערה עם מעט לחם ומים. כשאנטיגונה מובלת למערת הקבורה, היא נושאת מעין מונולוג שבו היא מקוננת על חייה שנגדעים בגיל צעיר, על כך שלא תזכה להגיע לחופה עם ארוסה, היימון (בנו של קיראון ובן דודה) ולא תזכה ללדת ילדים. היא מצירה על כך שהיא מובלת אל מותה בלא הספד, ומביעה מורת רוח על כך שהאלים לא נחלצים לסייע לה. ראש המקהלה מעיר כי רגשותיה הסוערים מוסיפים להוביל אותה גם בשעה זו.

בסופו של דבר, הדחפים והיצרים העזים של אנטיגונה גורמים לה לשים קץ לחייה ולתלות עצמה במערה.

גם קריאון מתאפיין ברגשות סוערים. מהדיאלוגים השונים שהוא מקיים עם השומר, עם ראש המקהלה, עם אנטיגונה, עם בנו היימון ועם הנביא טירסיאס, ניתן ללמוד על דמותו חמת המזג. הוא ממחר לשפוט ולחרוץ גורלות, מסרב להקשיב לדעות שונות מדעתו, וחש מאוים וחסר בטחון.

כבר בדיאלוג הראשון שלו עם השומר, כשהוא שומע שמישהו קבר את הגופה, הוא ממחר לקבוע כי השומרים קיבלו שוחד ומאיים כי אם לא ימצא החוטא, הם יוצאו להורג. ניכר כי השומר חשש מהמפגש עם קריאון וכשהוא מסתיים הוא חש בר מזל על כך שיצא בחיים.

בהמשך, כשקריאון מגלה שאנטיגונה, אחייניתו וארוסת בנו, היא זו שקברה את הגופה, ולאחר שהוא מבין שהיא אינה מכחישה את מעשיה ואינה מביעה עליהן חרטה, הוא ממחר להכריז כי גם אחותה איסמנה שותפה בחטא וכי שתיהן יוצאו להורג.

בהמשך, במערכה השלישית, מגיע אליו בנו, היימון. היימון מנסה לדבר על לבו בשלבים. בתחילה הוא פונה אליו בחנופה, בהמשך הוא פונה לטיעונים לוגיים ומנסה לשכנע את קריאון כי גם אדם חכם עלול לטעות וכי מי שלא יודע להתגמש סופו להישבר. קריאון לא מסוגל לקבל את הביקורת. רגשותיו הסוערים צפים, הוא מתרגז ובגאוותו מטיח בהיימון דברים קשים. הדיאלוג ביניהם הופך לעימות ובסופו היימון מאיים כי קריאון לא יראה אותו יותר.

בדיאלוג האחרון במחזה, מגיע הנביא טירסיאס אל קריאון. הוא מתווך עבורו את דבר האלים, שאינם מוכנים לקבל את קורבנות העיר בשל בשר הגופה המחוללת של פוליניקס שטרם נקברה. קריאון מסרב לשמוע את דברי הנביא. הוא מפרץ וממחר להאשים אותו בשוחד ובחוסר נאמנות. רגשותיו הסוערים, גאוותו ועקשנותו גורמים לו לדבר בחוסר כבוד לנביא, ובכך להוסיף רובד נוסף לחטא ההיבריס בו חטא, כשהוציא צו שסותר את צו האלים.

טירסיאס מנבא לקריאון נבואת זעם על חורבן ומוות שיפקדו את ביתו ורק אחריהם קריאון מבין שחטא. הוא מנסה לתקן את מעשיו, אך הוא מחמיץ. הוא פועל בסדר הפוך מזה שהנחתה המקהלה ונאלץ להתמודד עם התאבדותו של בנו ושל אשתו, ועם הקלון שבמעשיו.

לסיכום, גם קריאון וגם אנטיגונה הם גיבורים טרגיים. ככאלה, הם מתאפיינים, בין השאר, ברגשות סוערים ובדחפים ויצרים עזים – עקשנות, גאוה, חוסר נכונות להתפשר. דחפים אלה מביאים עליהם את אסונם.

5. עני על שני הסעיפים א-ב.

תארי את שני המפגשים בין אנטיגונה לבין איסמנה בטרגדיה, והסבירי באיזה שלב בעלילת הטרגדיה מתרחש כל אחד מהם. (16 נקודות)

הסבירי את התרומה של כל אחד מן המפגשים שכתבת עליהם בסעיף א לאפיון של הדמויות אנטיגונה ואיסמנה ולבניית המשמעות של הטרגדיה (17 נקודות)

התשובה כתובה בנקודות. בבחינה יש כמובן להרחיב ולפרט יותר.

יש לתאר את שני המפגשים בין אנטיגונה לבין איסמנה: המפגש הראשון מתרחש עם פתיחת המחזה, בפרולוג. מהדיאלוג אנחנו לומדים על הצו שהוציא המלך קריאון ביחס לשני אחיהם של אנטיגונה ואיסמנה, שמתו ביום אחד כשנלחמו זה בזה. את אטאוקלס, שנתפס כגיבור העיר – יקברו בקבורה מכובדת ואילו את פוליניקס, שנתפס כבוגד, חל איסור לקבור, וגופתו תושלך לעוף השמיים ולחיית הארץ.

הדיאלוג השני ביניהן מתרחש לאחר שאנטיגונה נתפסת בשעה שהיא קוברת את אחיה (בפעם השניה). היא מובאת בפני קריאון, ולאחר העימות החרף ביניהם, קריאון מכריז כי גם איסמנה לקחה חלק במעשה וכי שתי האחיות ייענשו. הוא מצווה להביא את איסמנה מתוך הארמון. כשאיסמנה מגיעה, היא מבקשת לשאת בעונש יחד עם אנטיגונה, אך אנטיגונה מסרבת ואומרת כי מכיון שלא רצתה לקחת חלק במעשה מראש, לא יהיה לה חלק גם בעונש עליו.

כל אחד מהמפגשים תורם לאפיון הדמויות של אנטיגונה ואיסמנה ולבניית המשמעות של הטרגדיה.

במפגש הראשון, האנלוגיה הניגודית שבין האחיות מדגישה את המאפיינים של כל אחת מהן: אנטיגונה פועלת מתוך רגשות עזים, עקשנית, נכונה ללכת עד הסוף עם אמונותיה וערכיה, אמיצה. לעומתה, איסמנה מצטיירת כמי שפועלת ממניעים יותר רציונליים ושקולים, היא נכונה יותר להתפשר, וחוששת להתעמת מול קריאון ומול העולם הגברי.

מבחינת בניית משמעות הטרגדיה, הדיאלוג הזה מהווה רקע להשתלשלות הטרגית שתבוא אחריו. אנחנו שומעים על שני מעשים מבישים – אחד הוא הצו של קריאון המלך, האוס לקבור את הגופה בניגוד לצו האלים. והשני – שבשלב הזה נמצא רק בשלבי תכנון, הוא כוונתה של אנטיגונה להפר את צו המלך ולקבור את הגופה. מעשים אלה, יניעו את המשך העלילה הטרגית. בעקבותיהם יבוא סבל גדול גם לאנטיגונה וגם לקריאון, ורק בסוף המחזה, לאחר שאיבד הכל, יגיע קריאון להכרה בטעותו.

המפגש השני, מעמיק את קווי האופי של כל אחת מהאחיות. לגבי אנטיגונה – העקשנות וההיבריס שלה מתחזקים, כשהיא מסרבת לאפשר לאיסמנה לקחת עמה חלק באחריות למעשה ובאופן שבו היא מדברת אליה. איסמנה, לעומת זאת, נתפסת כאמיצה יותר משנתפסה בפרולוג. ניכר כי ערכי המשפחה חשובים לה. היא אומרת שאין טעם לחייה בלי אנטיגונה, והיא מוכנה לשלם גם בחייה על קבורת פוליניקס.

מבחינת המשמעות של הטרגדיה, בסוף המפגש חושפת איסמנה שהיימון בן המלך מאורס לאנטיגונה, ומדגישה את הטרגיות שבדבר ואת ההיבריס שבדמויות אנטיגונה וקריאון כאחד.

פרק שלישי- רומאן ונובלה.

בפרק זה יש לענות על אחת מהשאלות 10-12.

10. הסבירי והדגימי כיצד מעוצב ברומאן או בנובלה שלמדת המתח בין השאיפות של הדמות המרכזית ובין נסיבות חייה. בתשובתך כתבי גם אם הדמות נאבקת בנסיבות אלה ומנסה להגשים את שאיפותיה או משלימה עם נסיבות חייה. הסבירי והדגימי את דברייך.

בחרתי לענות לפי הרומן "כל החיים לפניו" מאת אמיל אז'אר. מומו, גיבור הרומן שואף להיות סרסור של זונות זקנות, הוא מעוניין להציל את גברת רוזה. להחזיר אותה לאחור, כפי שמחזירים את גלגל הסרט לאחור באולפן הדיבוב של נדין. עוד הוא מעוניין להיות מחבל מתאבד, אך נראה כי הוא תמים ואינו יודע מה פירוש הדבר לאשורו. בנוסף, מומו חולם להיות שוטר חזק שיכול להציל ולהשפיע על החלשים. והוא מעוניין להיות סופר גדול כמו ויקטור הוגו שכתב את "עלובי החיים". הספר שמורהו הרוחני ודמות האב החלופי, אדון חמיל, מחזיק בידיו לצד הקוראן.

לצד שאיפות אלו, מומו מעוניין לדעת מהי זהותו, מה גילו, מה זהות הוריו. לפתור את החידה הגדולה של חייו. רבות הוא עוסק בשאלות אלו כמו גם בשאלה "האם אפשר לחיות ללא אהבה?" ואכן הוא מקבל עליהן מענה וכמו מגשים את שאיפותיו. הרי בסוף הרומן מומו מצהיר כי "צריך לאהוב" ולכן הוא מבקש מרמון שיקח את ארתור המטריה שלו מהמרתף של גברת רוזה. הוא מבין כי "טעם החיים הוא למשוגעים בלבד", כמאמר דבריו של המשורר הסופי יאפי רעוד אל ריאהין מהפרולוג. הוא מבין כי משמעות החיים היא הקשר האנושי, הדאגה לאחר, האהבה.

מומו אף מספר את סיפורו לנדין ולרמון במבט רטרואספקטיבי ונראה כי מצליח לכתוב את סיפור חייו, להעניק פשר למאורעות הקשים שעבר, לשיים אותם במילים. לתת להם שמות. הוא כמו כותב את "עלובי החיים" שלו. ובמהלך הרומן מגן על רוזה מפני בדידות, קור כשהוא קם באמצע הלילה ומכסה אותה, רעב. מומו ורוזה אוהבים זה את זו אהבת נפש. מומו גם אוהב את סופר כלבו ולכן בוחר עבורו חיים אחרים. ואוהב את הילדים במעון ועוזר להם ולרוזה לנקות את החרא מגופם.

נראה כי מומו מצליח להתמודד עם החרא הרב שבשכונה, עם העוני, הדלות, עם היותם של תושבי רובע בלוויל עזובים לנפשם, רחוקים מעזרת השלטונות, נמצאים מחוץ לנורמות ולחוק הצרפתי, בעזרת האומנות הרבה המתוארת ברומן. מומו אינו מוותר. בוחר אף לעזוב את השכונה לאחר מותה של רוזה, מסרב להצעתה של גברת לולה שיעבור לגור אצלה. הוא בוחר להתחיל שוב במקום אחר, בכפר, בביתם של נדין ורמון. מומו אם כן, אינו משלים עם נסיבות חייו. הוא נאבק להעניק לחייו ממעות ופועל רבות כדי להעניק להם פשר בדמות האהבה, האומנות והכח שיש למילים, לסיפור הנרטיב של החיים שלו.

11. עני על שני הסעיפים א-ב.

א. ביצירות רבות מתואר עולם שיש בו פגמים, עוולות, אי צדק וחוסר שיוויון.

כיצד תיאור כזה של העולם בא לידי ביטוי ברומאן או בנובלה שלמדת? הסבירי והדגימי את דבריך. (20 נקודות).

ב. האם ברומאן או בנובלה שלמדת נרמזת אפשרות לשפר או לתקן עולם זה? הסבירי והדגימי את דבריך. (13 נקודות).

בחרתי לענות על פי הרומן "כל החיים לפניו" מאת אמיל אז'אר.

א. הרומן מתאר את "עלובי החיים", האנשים השקופים החיים בשולי החברה. מהגרים, בני מיעוטים, ה"אחרים" בחברה הצרפתית שמתעלמת מקיומם. מומו מסיים את סיפור החיים שלו באמירה הנוקבת "לחיים אין ריח". הוא מסביר לרומן ולנדין כי כשגברת רוזה חיה והתמודדה עם עוני מחפיר ועם מועקות רבות הרשויות בצרפת לא ראו אותה ולא עזרו לה. אף אחד לא נכנס לשכונת בלוויל לסייע. כשמומו פוגש את נדין לראשונה הוא חושש שהיא עובדת סוציאלית שתקח אותו מביתה של גברת רוזה. ילד שומע שקוראים להרואין "חרא", מזריק לעצמו חרא אמיתית ומת ברחוב. הרחובות בשכונה מלאים עבריינים, פושעים, סמים, זונות עניות ומנוצלות. אף אחד לא מסייע לאנשים אלו. מתוארת חברה אטומה ומנוכרת. גם לניצולי השואה שעדיין חיים בצרפת, בהם גברת רוזה וד"ר כץ כמובן, אף אחד אינו עוזר. מלבד אותם תושבי הרובע שעוזרים האחד לאחר. גברת רוזה שנלקחה לאצטדיון החורף על ידי משתפי הפעולה הצרפתים בשנת 1942 ומשם נלקחה למחנה ההשמדה אושוויץ, נאלצת להתמודד בכוחות עצמה עם הטרואמות הרבות והעוני. העוול והעוני זועק לשמיים. הביקורת המוצגת ברומן רבה. רוזה נאלצת לקיים עצמה מזנות ולשמור על "החור היהודי שלה". מקום מסתור למקרה שתהיה שואה נוספת. חוסר השיוויון זועק, חוסר הצדק זועק. נאסר על זונות לגדל ילדיהן ונאסר על ילדי הזונות לגדול עם אמא שלהן. רוזה מנסה לתקן את חוסר הצדק הזה.

ב. אותם "עלובי החיים" מסייעים האחד לשני. רואים האחד את זולתו. חמיל רואה את מומו. האחים זעום מסייעים לרוזה. גברת לולה מסייעת לרוזה. גם אדון ואלומבה, אדון שרמט. רוזה מסייעת לאנדה אמדה הסרסור האנלפבית. ורוזה מסייעת לילדי הזונות אשר היא מגדלת בלי הבדל דת גזע ומין. שהרי גרים אצלה סלומה ומומו המוסלמים, מואיז היהודי, ילד צרפתי, ועוד ילדים ממגוון רחב של דתות ומוצא. רוזה אוהבת את הילדים שבמעון שלה ומחיייה אותם בזכות אהבתה זו. מומו מבין כי צריך לאהוב. האהבה משפרת את העולם, מעניקה לו משמעות. הוא עונה בסוף הרומן על השאלה ששאל את אדון חמיל במהלך הרומן ואומר כי "צריך לאהוב".

אך יש לציין כי רשויות השלטון בצרפת אינן רואות את האחר. פתרון זה אינו מוצע ברומן.

יתכן כי האומנות עשויה לשפר את המציאות שבה אנו חיים. כמו גם תושבי הרובע שעוזרים זה לזה ואף ד"ר כץ, נדין ורומן החיצוניים לשכונת בלוויל ואמפתיים כלפי האחר.

יתכן כי נרמז אף פתרון לסכסוך הישראלי פלסטיני, הרי מומו ורוזה, מוסלמי ויהודי מתגוררים יחדיו באהבה רבה.

פרק רביעי – שירה.

בפרק זה יש לענות על שאלת משירת ימי הביניים ועל שאלה משירת אורי צבי גרינברג.

ועל שאלה משירת ביאליק או שיר שאינו נלמד.

ראה שמש/רשב"ג.

13. פרטי את השלבים השונים בתהליך המתואר בשיר והסבירי את תרומתם לבניית המשמעות של השיר.

השיר "ראה שמש" הוא שיר חול מסוג שיר טבע ושיר קינה. שיר מתהפך. בקריאה ראשונה של השיר (עד הסוגר של הבית האחרון) נדמה לקורא שמדובר בשיר טבע, ורק בקריאה שניה אפשר להבין שמדובר בשיר קינה. שלושת הבתים הראשונים של השיר, והדלת של הבית האחרון הם למעשה תיאור טבע של שקיעה. רק בסוגר של הבית האחרון מתברר לקורא ייעוד השיר: לפנינו שיר קינה על מות יקותיאל אבן חסן.

על פי הביוגרפיה של רשב"ג, יקותיאל היה פטרונ, והעניק לו חסות כלכלית, רוחנית ונפשית. יקותיאל נרצח בידי השלטונות כשרשב"ג היה בן 18. מותו הותיר אותו ערום וחסר מגן מבחינה רגשית וכלכלית (יש לזכור שהוא היה יתום מהוריו משלב זה). רגשות הכאב והאובדן באים לידי ביטוי בשיר זה במגוון אמצעים אומנותיים.

בקריאה השניה, שקיעת השמש המתוארת בשיר, מתפרשת כמטאפורה להמחשת השקיעה הנפשית של רשב"ג, ובמקביל היא גם מטאפורה ליקותיאל שנרצח והתבוסס בדמו, כמו השמש המתכסה באדום. החשיכה – היא מטאפורה לחשיכה בעולמו של רשב"ג עם מות פטרונ. הסיום המפתיע בשיר נועד להמחיש את מות יקותיאל כאירוע מפתיע שהיכה אותו בתדהמה.

להלן אפרט את השלבים השונים בתהליך המתואר בשיר ואסביר את תרומתם לבניית המשמעות של השיר:

בבית הראשון – מוצגת תמונה של אדם שעומד ומביט בשמש השוקעת. יש כאן האנשה של השמש כאשה הלבושה ב"תולע" = אריג בצבע אדום של תולעת שני.

בקריאה השניה, אנחנו מבינים כי הצבע האדום שבולט בשני הבתים הראשונים, רומזים גם למותו של יקותיאל. הצבע האדום של השקיעה מזכיר דם שפוך, ורומז על הוצאתו להורג של יקותיאל. בנוסף, ה"תולע" במקרא, הוא בגד בצבע ארגמן של בני המעמד הגבוה. בכך רומז המשורר על

מעמדו הרם של יקותיאל כשר מכובד, והצבע האדום של הבגד מזכיר את דמו השפוך. הביטוי "תולע למכסה" הוא שיבץ מספר ישעיהו. הפסוק מתאר את מצב המת בקבר כשתולעים מכסים אותו – בכך נרמז על גורלו של יקותיאל בקבר, שתולעים רוחשות סביבו

בבית השני – ממשיך המשך תיאור השקיעה. השמש מתוארת כאשה האוספת את שולי בגדה ומפשיטה את צבעי האור שלה מכיוון צפון ודרום. בצדדים אלה מתחילה החשיכה ורק צד מערב מתכסה בצבעי ארגמן (=אדום חזק).

הפועל "תִּפְּשֵׁט" הוא פועל חריג, המופיע במקרא שלוש פעמים, ותמיד מתקשר להפשטת בגדים מעל חללים. המשורר בחר דווקא במילה זו כדי ליצור קונטציה של מוות. כמו כן בבית זה מופיעים שלושה מתוך ארבעת הכיוונים: צפון, דרום (ימין), ומערב (ים) אך דווקא צד מזרח נעדר. לצד מזרח קונטציות חיוביות של זריחה, רעננות והתחדשות, אך קונטציות אלה אינן תואמות לנושא השיר כשיר קינה ולאווירה הקודרת שהמשורר רצה להבליט, ואולי לכן כיוון זה נעדר מהשיר.

בבית השלישי - יש מעבר לתיאור הארץ. הארץ מתוארת כעירומה וחסרת מגן ללא אור השמש, ולכן היא מוצאת חסות ולנה בצל הלילה. הלילה מתחיל להשתלט על כל הכיוונים ועמו גווני הצבע השחור, הנרמזים במילים צל ולילה.

תיאורי הארץ הם למעשה מטאפורה לתיאור מצבו הנפשי של רשב"ג עצמו ותיאורי השמש הם מטאפורה על יקותיאל. רשב"ג, כמו הארץ, נותר עם מות יקותיאל חסר כל, נטוש, ערום, וחסר מגן. השמש היא מטאפורה ליקותיאל שהיה מקור האור, החום והחיים עבור רשב"ג.

בבית הרביעי – מתוארת התוצאה של שקיעת השמש: "והשחק אזי קדר". השמים קודרים, ונדמה שהם לובשים שק וכאילו אבלים עמו על מות יקותיאל.

בסוגר הבית האחרון בשיר שומעים לראשונה על מות יקותיאל. המילה "כאילו" מובאת בפסיחה ומבליטה את ההשגחה ואת ההיסוס בהודעה על מותו – דבר הממחיש את הקושי בהתמודדות עם מות חברו היקר. הדובר מנחית בהפתעה את עובדת מותו של יקותיאל, וכפי שהקורא הופתע ששיר טבע תמים הפך לפתע לשיר קודר, כך רשב"ג הוכה בהלם עם מות יקותיאל.

התמונה המצטיירת היא של אבל כבד: הארץ מיוותמת, נטושה וערומה. השמים קודרים ולובשים שק. נדמה כאילו האבל הוא קוסמי: עולם ומלואו אבלים. כך רשב"ג משליך את תחושתו האישית על העולם, שהקדרות השתלטה עליו בגלל מות יקותיאל-כאילו הטבע והעולם כולו שותפים לאבלו.

לסיכום, באמצעות המבנה המתהפך של השיר (משיר טבע לשיר קינה) ובאמצעות האמצעים האומנותיים בשיר, תיאור שקיעת השמש מתפרש באופן מטאפורי והשיר מבטא את אוירת הכאב הקשה של רשב"ג.

16. שיר אמי והנחל/אורי צבי גרינברג.

כיצד תיאורי הטבע והסביבה בשיר מעצבים את דמות האם ואת הרגשות של בנה כלפיה?

הסבירי והדגימי את דבריך

השיר "שיר אמי והנחל" מתאר הדובר הבן את דמותה של אמו שנרצחה בשואה.

תיאורי הטבע והסביבה בשיר מעצבים את דמות האם ואת הרגשות של בנה כלפיה.

שני הבתים הראשונים מתמקדים בדמותה של האם.

בבית הראשון מתוארת תמונה חושנית, שבה אמו של הדובר מתרחצת בנחל. השיר נפתח במילה "ואולי" – מילה הרומזת על סיטואציה הזויה, ספק מציאות, ספק פרי דמיונו של הדובר. (כך גם בבית השני) גם מבחינה תחבירית, לא תמיד המשפטים שלמים ויש נקודות בין המילים- דבר המלמד על תמונה לא שלמה של חלום.

בתמונה מופיעה האם בימי נעוריה. הבן רואה בה דמות אלוהית ומושלמת: "אלוהית היא במים ונאוה בכוחה" – יש בה כוחות חיוניים. היא אדומת שיער ומתוארת במלוא יופיה וטוהרה. היא פושטת את בגדיה, ובכתונת המשי שלה יורדת אל הנחל לשחות. תמונה זו יוצרת קונוטציה לתמונה המפורסמת של בוטיצ'לי ובה רואים את אלת האהבה ונוס עולה מן הרחצה. סביב הנחל עצי פרי בשפע וריחם מופץ בגן, מימי הנחל זורמים לאיטם ומלחכים את "גדרות הזרדים החומים" ואת מה שנותר מהעץ הכרות. הסיטואציה מתוארת בשעת "דמדומים" – שעת השקיעה הרומנטית-פסטורלית, כשהאור הזוהר והשקיעה האדמונית מתמזגים עם צבע שיערה האדמוני, וברקע "דומיה" – דממה המשרה שלווה, אותה ידע האדם בגן העדן.

גם בבית השני, הדובר ממשיך בתיאור תמונת אמו, וכאן היא עולה מן הרחצה בנחל כלילת יופי: לובן גופה הבתולי בולט ומשתלב עם שיערה האדמוני: ראשה זוהר ולוהט כאש: "באשיה/נוגה, ראשה בערוב יום", כל זאת על רקע שעת הדמדומים וצבעי הירוק והחום של גני הפירות.

הצבע הלבן של גופה הבתולי ותיאורה כ"ברה" (טהורה), מתקשר לתום ולטוהר הנפשי שלה – דבר שיאיר באור אכזרי את רציחתה בבית השלישי: רצח של אם ואישה טהורה, שהוצגה כקדושה-מוארת ("אלוהית היא").

התיאור החושני נועד להציג את דמות האם כנערה חושנית במלוא יפעתה וחיוניותה: "נאוה בכוחה" – גם פעולות הפשטת בגדיה והשחייה בנחל, כשעל גופה הרטוב כתונת משי, מתקשרות לדמותה החושנית. בנוסף, תיאורי הטבע והסביבה נועדו להעביר את האווירה הקסומה – ועל דרך הניגוד להדגיש את הרצח האכזרי המוזכר בבית השלישי.

בקריאה שניה, ניתן לראות איך בתיאורי הטבע והסביבה אפשר לראות רמזים מטרימים לאסון שיפקוד את אמו (ואת שאר בני המשפחה). "סדנו של העץ הכרות" – העץ הכרות הוא למעשה עץ

מת, ויש דמיון לשוני בין "כרות" ל"כרת", במשמעות מוות בידי שמיים. בכך הדבר רומז לגורלה האכזרי של אמו שנכרתה בדמי ימיה, או הוא רואה את עצמו כעץ כרות לאחר הפרידה הטראומטית מאמו וממשפחתו; "הזרדים החומים" – אלה ענפים יבשים שנשרו מהעץ ומתו, רמת למות אמו שיוזכר בסוף; שיערה האדום של האם המשתלב עם דמדומי הערב ועם הדמויה ברקע, מבחינה צלילית, מתקשרים ורומזים לדם האם המוזכר בבית האחרון; ושעת הדמדומים – זו שעת השקיעה=סוף היום, רמז לסופה הטראגי.

לסיכום, תיאורי הטבע והסביבה בשיר מעצבים הן את דמותה האלוהית, התמימה ומלאת החיים של האם, והן את רגשות הבן כלפיה – הערצה ואהבה כמו גם זעזוע עמוק וכאב לאור הרצח הנורא שלה בבית השלישי.

20. על השחיטה/ביאליק.

פרשי את הבית האחרון בשיר והסבירי כיצד הוא מתקשר לרעיון הנקמה המובע בשיר

השיר "על השחיטה" הוא תגובה ספונטנית של הדובר לפרעות קישינב, באביב 1903. הפוגרום הכה בתדהמה את הציבור היהודי והיה הראשון שתועד. ביאליק נשלח מטעם וועדת חקירה יהודית לאסוף רשמים מהשטח. השיר נכתב לפני שביאליק יצא, ומביע את זעמו על הפורעים ועל חוסר הצדק בעולם.

הבעיה שמעסיקה את הדובר היא שעם ישראל מתבוסס בדמו גם בתקופה החדשה של המאה העשרים, לאחר כל התקוות והשאיפות הנפלאות ל"אביב העמים".

במצב זה, אין עוד מקום לתקווה ואין כמובן למי לפנות, שכן על פי השיר השלטונות, האנושות כולה וגם האל אדישים לגורל היהודים. כאשר האמונה באדם ובאלוהים אבדה – לא נותר לדובר אלא לייחל לנקמה ולזעוק. זעקה המופנית שמיים=לחלל הריק, ותביעת הנקמה דורשת את החרבת העולם האדיש כולו.

בבית האחרון בשיר ישנה דרישה לנקמה מיוחדת. מסוג אחר: נקמה קוסמית, נקמה שכמוה "עוד לא ברא השטן", שתשנה את מבנה העולם.

חזרה על המילים "נקמה", "דם" "יקב" מדגישות את הרעיון המרכזי בבית זה. הנקמה צריכה להיות קוסמית, שתשנה את מבנה העולם. יש כאן תמונה מטאפורית של הדם השפוך ("דם ילד קטן") שלא ינוח ולא ישקוט עד שייקוב את הארץ ויחלחל עד התהומות ("תהומות מחשכים"). הדם יחתור תחת יסודות העולם הרקוב ("מוסדות הארץ הנמקים") ויגרום לחורבנו ולמפלתו. יש כאן **אזכור** למבול

המקראי – שבו נחרב העולם בגלל רשעות האדם ולמען יצירת עולם טוב יותר. ואף היפוך הארמז המקראי "יקוב הדין את ההר". משמעות המשפט היא שהצדק יעשה, יחורר אפילו את ההר. אך הדין הופך אצל ביאליק לדם ואילו ההר הופך לתהום. הרי הר הוא דבר איתן שניתן להישען עליו ולסמוך עליו ובעולם שביאליק מתאר בשיר, עולם שבו ילדים נרצחים ונשים נאנסות משום יהדותן- אין הר ואין דין. הנקמה האפשרית היחידה היא נמק בשמיים ובמוסדות הארץ.

21. ספר שמות/ מרדכי גולדמן.

בשיר זה המשורר מציע לתת לאדם כמה שמות. שמות אלה מבטאים צדדים שונים באישיותו של האדם ושלבים בחייו. הסבירי קביעה זו, ובססי את הסברך על ארבע דוגמאות מן השיר.

המשורר מציע לאדם ריבוי של שמות. למשל שם "חורץ גורל עבור הורינו/ הדוממים כבר כהרים מעורפלים". נראה כי בשלב המאוחר בחיי האדם, כשהוריו כבר מבוגרים, מתוארים בשיר באמצעות הדימוי "הרים מעורפלים", משמע אינם חדים כשהיו בצעירותם, אלא כהים בעקבות פגעי הזמן, בתקופה זו של האדם השם צריך להיות חורץ גורל. אולי הכוונה לשם שיהיה להורים קל להחזיק בו ואולי הכוונה לשם לאדם שעתידי להתייתם מהוריו המבוגרים.

"שם לעוס בפי בנינו ובנותינו החולמים את שמותיהם הצלולים" מטפורה זו מעידה על העירנות והאון של הילדים של האדם הבוגר, אשר מרוכזים במלאכת חייהם, אולי הם מלאי תקוות ומשאלות שאותן הם שומעים ומשמיעים בקול צלול וברור. לילדים אלה של האדם, מציע המשורר שם לעוס. יתכן כי משמעה של מטפורה זו הוא כח ההרגל והשחיקה של היום יום. הרי שם לעוס הוא שחוק, שגור, מונוטוני ונאמר פעמים רבות מתוך דרישות רבות. מתוך כוחו של הרגל בפי הילדים.

"שם רשום על מים מתגלגלים" הוא שם דינמי, משתנה. הרי המים נמצאים בתזוזה מתמדת והמטפורה הזו מדגישה את השינוי המתמיד של האדם בחייו.

"או אולי יהי שמנו אחד ויחידי/ אהיה" נראה כי שם אחד ויחידי מקבע את האדם והרי האדם מורכב מגרסאות רבות של העצמי שלו. האדם מורכב מנוף ילדותו, מאירועים רבים שחוה, מהווה, ממה שהיה יכול להיות מסך החמצותיו, הצלחותיו. האדם הוא כל כך מורכב להגדרה ולשיום. והגדרה אחת של האדם יכולה להיות דינמית ופתוחה לשמות רבים, "אהיה" אפילו בלי נקודה בסוף השיר. בלי משהו שיתחום את האדם. לשון עתיד מתמשכת.